

H o s   b u j ä n t a   o c h   s ä t e r s t i n t a .

Bilder från bäbodlivet i Härjedalen samlade av
Olof Forsén.

Söndagen den 28.11.1943 20,50 - 21,30.

S K I V A : Fru Gerda Jonasson, Rismyra, Älvros. Kökning.

Nr 26.

1 min.

Därunder (mot slutet)

S K I V A : Effekt från Lillhärjåvallen.

Nr 35. *Fattas*

Bockhornen och näverlurarna har tystnat i de ty svenska skogarna. Men därför har inte musiken dött bort kring bäbodvallarna Lilja i norr. Och det är väl inte bara Ståna och Stjärna och Gullros som säterjätan tänker på när hon sätter tummarna i öronen och låter sitt lockrop tona ut överefjälldalarha, och därför får hon inte svar av bara råmanden och bråkanden och skällor, det händer också att i kvällningen når henne en hälsning från en annan lika långtande och lika ensam säterjätta på en annan vall någon kilometer längre bort. Det händer kanske också en stilla afton att närm ett eko av hennes röst når ända ner till bygden och uppfångas av en ung man som går och drömmer om henne och med ett stick i hjärtat tänker på att han inte kan få se henne förrän i bästa fall nästa helg.

När jag kom upp till Härjedalen i höstas ^{sd} som ansåg jag mig ganska väl effektivt vaccinerad mot all infektion av bäbodromantik. En gång i världen när det ännu var ett spännande och ovanligt äventyr att resa mellan Stockholm och Härjedalen så kom det fotvandrande och sjungande studenter och skolflickor hit upp, och de skriv noveller och dikter om ~~en~~ säterlivets ödemarksmystik. Nu hade jag föresatt mig att se nyktert på saken. Nu skulle jag se bort från

alla litterära ~~synpunkter~~ inflytelser och betrakta fäbodlivet som ett ekonomiskt och socialt och lantbrukstekniskt problem. Den förste lantbrukaren som jag talade med var Olof Mårtensson i Överberg i närheten av Sveg, alltså i östra delen av landskapet. Han förklarar att till hans by hör tio fäboddar i Svantjärn, på två - tre mils håll åt norrväst, där står nu de åtta ^{tomma.} ~~övergivna~~. I Storåsen ligger det ~~även~~ också tio fäboddar, varav den sista definitivt övergavs för fem år sen. Hans egen fäbod bär årtalet 1706 över stugdörr, inristat av hans farfars farfars farfar. I ^{Molycka i} ~~Storåsen~~ Ytterberg ett stycke därifrån får jag höra av Sven Svensson, att en ^{den 87-årige} av lagårdarna i Bäckanes vall bär årtalet 1464. Och i samaaby berättar den oförbrännelige Lars Svensson i Knätten att han och hans grannar också har övergivit fäbodlivet. När man har tre mil till vallen och bara klövjestig dit, så blir det för dyrt och för besvärligt med flyttningarna, särskilt som det inte finns folk nog, när de unga envisas att söka sig till städerna och till industrin.

Därmed började min oromantiska inställning vackla. Det är ju så med oss människor att när någonting börjar försvinna, då är det gammalmodigt och omodernt och opraktiskt, men när det har försvunnit, då är det antikt och måste räddas eller åtminstone bestå ett äreminne. Jag var alltså inte så immun som jag trodde mot säterromantikens smitta. Och jag fann snart att jag inte behövde skämmas för min svaghet, jag var i gott sällskap. Jag har ^{aldrig} ~~sällan~~ hört någon tala så innerligt och kärleksfullt om poesien på fäbodvallen som Erik Holm i Älvros. ~~En~~ Och han är visserligen något av en poet och hembygdsvärdare, men ingalunda någon världsfrämmande opraktisk drömmare, utan en praktisk realist med lika mycke sinna för dagens affärer och framtidens problem som för den gamla goda tidens minnen - det visar han i sin dagliga gärning som lantbrukare och kommunalnämndsordförande. *Obs!*

S K I V A : Kommunalnämndsordförande Erik Holm, Älvros.

Nr 15 - 18.

8 min. 15 sek.

Efter den där entusiastiska skildringen lät sig hr Holm utan svårighet övertalas att för en dag överge sina kommunala plikter och ~~2~~ vara vår ciceron på en tur till älvrosböndernas fäbodar vid Hålla, Andåsen och Bäckvallen. Det är ett par dryga mils förd längs en smal och slingrande och backig och gropig skogsväg - jag vet inte om det är bilen själv eller min vän Ivarsson vid ratten som blir utsatt för de värsta påfrestningarna. Vi sitter och tänker - i den mån vi kan tänka mellan alla tvära krökar och alla oväntade gäpp - på den tiden innan man hade bilväg till fäbodarna här. Det är bara tio år sen vägen ~~var~~ blev färdig till Bäckvallen, och dessförinnan måste alla förnödenheter bäras eller klövjas mellan sätern och bygden. Då hände det ofta vid flyttningen att man kunde få se ett barn på klövjesadeln och ett i en näverkorg på vardera sidan om hästryggen. Och ~~h~~ om någon dog under sommarwn i buvallen, var man hänvisad till att föra honom till kyrkogården på släpor eller binda honom på hästryggen...

Vid Andåsen kommer vi ut ur skogen och det ljusnar omkring oss. Över en svagt böljande sluttning ser vi en grupp grå stugor utströdda. Byggnadskulturen har i dessa trakter vårdats med särskild omsorg, här finns inte en rödmålad ~~vägg~~ vägg, ~~idell~~ idel silvergrå ~~bjälk~~ timrade stugor och lador och facks och bodar. Inomhus är det dockskåpsmässigt välpyntat. Rena mattor på golvet, skinnande vit duk på bordet och blommor i en vas här och var. Och den stora sängen står bäddad med massor av ^{pösande} sängkläder och med kritvita orörda lakan - den används inte på hela sommaren om inte möjligen för någon särskilt hedrad gäst. Och spisen lyser ren och vit-

ute på backen
limmad, men ~~utskänk~~ ryker det här och var under en puttrande gryta där flickorna kokar sitt messmör. Såvitt möjligt förrättar man sådana sysslor utomhus för att ~~slippa~~ slippa rök och sot inne i stugan.

Ibland förefaller det till och med som om vår entusiastiske ciceron tyckte att det kan gå väl långt med rehligheten, men när vi kommer till hans egen ~~högkållnings~~ köln ~~vid Bäckvallen~~ sommarfäbod på köln vid Bäckvallen, så visar han oss ~~en~~ inte utan stolthet att ~~fähusgolv~~ fähusgolvet är inte bara sopat utan också skurat!

Till Bäckvallen kommer vi lite olögligt. Överallt är man i uppbrottstagen för att flytta till hemmafäboden närmare bygden. Alla kvinnfolk är upptagna med att koka gömm, som är en stående högtidsrätt sista dagarna före buföringen. Man lägger lite löpe i mjölken, som sedan får stå och koka ett par tre timmar...

Med vemod konstaterar hr Holm att Bäckvallen inte längre är vad den gar varit. Av de 16 fäbodarna är nu bara sju bebodda, och man ser hur skogen långsamt ~~maånså~~ ~~skett~~ ~~böjg~~ ~~re~~ ~~tränga~~ in på de övergivna vallarna. Men ännu hålls traditionen i helgd, och ännu kan man morgon och kväll höra Gerda Johansson och de andra bujäntorna kalla sina kreatur.

S K I V A : Fru Gerda Johansson, Rismyra, Älvros. Kökning

Nr 25

i min. 30.

De unga kvinnfolken på vallen har knappt tid med oss - jo, vi bjuds på kaffe förstås, får gästf iheten måste hållas i helgd även om man har aldrig så bråttom. Men de vill inte överge sina mjölkbyttor och ostar och kittlar för att slå sig ner ~~och prata~~ till något onyttigt prat. Vi får vända oss till en äldre generation. Fru Gerda Johansson i Rismyr är visserligen i full aktion i potatis-

landet när vi kommer, men har ingenting emot en paus och en pratstund.

S K I V A : Fru Karin Andersson, Rismyr, Älvros.

Nr 210, 214, 212, 213. (211)

218. Ja jag ska A och så mycket
Om vi nu från Älvros frflyttar oss 15 - 20 mil åt väster till Tännäs, så märker vi genast på språket att vi har kommit till en främmande bygd. Det är inte bara enstaka ord som avviker - man säger buvall i östra och säter i västra Härjedalen. Men hela dialekten har en annan karaktär. Älvrosmålet har mycke gemensamt med språket i Hälsingland - man säger e och i i.st.f. ö och y: bufere och mir, för att nu nämna ett par exempel. ~~FRN~~ I Fru ~~Elin~~ Sundins språk skall även den osakkunnige utan några fingervisningar kunna känna igen släktskapen med norskan.

Vi träffar fru Sundin på Skansvallen i närheten av Frösjön någon mil sydost på om Tännäs. Vi blir mottagna som om vi vore gamla bekanta - eller kanske hör till gästfriheten i dessa bygder att en främling skall tas emot med getost och kaffe och gräddvåfflor. I alla fall känner vi oss redan från början som om vi hörde till familjen,, och vi har några glada timmar tillsammans med fru Sundin och hennes båda små barn Greta Marianne och Ingebrikt. När jag slår mig ner frax på vedstapeln utanför stugan framför mikrofonen, kryper Ingebrikt upp bakom ryggen på sin mamma och gnolar hemtrevligt som ackompanjemang till vad hon har att berätta.

S K I V A : Fru Elin Sundin, Skansen, Tännäs.

Nr 111 - 114. //

6 min. 40.

Tännäsleken kamp. Pappan

8/185

Jag nämnde från början något om att jag skulle vilja ta sikte på fäbodlivets sociala och ekonomiska och jordbrukstekniska problem, och jag ~~mxzxx~~ måste erkänna att denna synpunkt har nästan kommit bort i hanteringen. De frågorna måste jag tyvärr överlämna åt saksakunskapen. Jag skall bara i all enkelhet citera några ord och funderingar som jag mötte hos mina sagesmän här och var i landskapet.

Det löner sig inte med fäbodliv när man skall klövja alla förnödenheter till och från bygden tre eller fyra mil och det inte finns folk att få.

Vi har inte råd att avvara det förträffliga skogsbetet - därför måste vi fortsätta med ~~hå~~ fäbodlivet. svinner säterlivet.
Ungdomen ~~nycker~~ det blir för ensamt på fäboden, därför för-
På många håll mister bönderna intresset för fäboden, därför
att bolagen har köpt skogen inklusive fäbodarna och bara arrenderar ut dem på kort sikt, i vissa fall endast på fem år.

Här finns inte kulturbete som förslår, alltså måste skogsbetet tas tillvara och fäbodlivet alltjämt blomstra.

Så länge det inte finns mejeriorganisationer som kan ta hand om mjölken, måste fäbodlivet med smör och ostberedning fortsätta.

Och slutligen vännen Erik Holms inställning:

Jag skall ha fäboden kvar så länge jag har råd, om det löner sig ~~änceller~~ inte. Det blir som ett sommarnöje och en rekreation för mig och ~~xx~~ familjen.

Bland alla dessa synpunkter vågar jag inte välja. Jag får till sist erkänna ^{att} ~~ett~~ för mig är det kanske i alla fall fäbodlivets poesi som har gett det starkaste intrycket. Och den poesin får representeras av kökningen. Låt oss höra några exempel från ~~heltxamnan~~ en bygd som vi inte förut har berört i dag. Det är fru Anna Åslund, fröken Sofia Åslund och fru Karolina Åslund i Lofsdalen som vi hör i

tur och ordning.

S K I V A : Fru Anna Åslund, Mora, Lofsdalen. Kökning.

S K I V A : Fröken ~~SOFFA~~ Sofia Åslund, Mora, Lofsdalen -"-
Nr 196
Nr 197

S K I V A : Fru Karolina Åslund, Lofsdalen. Kökning.

Nr 198

196